

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-2-4-14>

УДК 374.09 (07)

ORCID ID 0000-0002-5932-6502

Валерій Мачуський,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ*

СТАН СФОРМОВАНOSTІ КУЛЬТУРО-СТВОРЮВАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ У ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. *Статтю присвячено формуванню у вихованців закладів позашкільної освіти культууро-створювальної позиції.*

Основна мета нашого дослідження полягає у визначенні сучасного стану сформованості культууро-створювальної позиції у вихованців закладів позашкільної освіти, визначення особливостей такого процесу, відповідний аналіз і узагальнення даних, отриманих в результаті емпіричного дослідження, що буде основою розроблення методики роботи з дітьми щодо формування у них культууро-створювальної позиції.

Встановлено, що система позашкільної освіти України перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до якіснішого стану. Одним зі слабких місць є удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності закладу позашкільної освіти. Відповідно, потребує удосконалення зміст позашкільної освіти, його регламентація та обґрунтування на нових наукових засадах.

Уточнено сутність поняття культууро-створювальна позиція вихованців закладів позашкільної освіти, яку ми розглядаємо як інтегровану якість особистості, здатність до продуктивної взаємодії з дорослими та ровесниками у процесі створення продуктів (інтелектуальних або матеріальних), які характеризуються об'єктивною чи суб'єктивною новизною. Формування культууро-створювальної позиції учнів – це процес набуття ними продуктивного досвіду на основі розвитку творчих функцій тих видів діяльності, якими вони оволодівають у процесі здобуття позашкільної освіти.

Визначено компоненти поняття культууро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти: мотиваційно-цільовий, когнітивний, організаційно-практичний та рефлексивний, а також критерії оцінки, показники та рівні сформованості.

У процесі дослідження використано методи: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, документів; вивчення й узагальнення кращого педагогічного досвіду формування культууро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти; педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування застосовувалися для визначення рівнів сформованості культууро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти; систематизація та класифікація отриманого масиву інформації, методи математичної статистики обробки результатів дослідження, порівняльного аналізу, інтерпретації та узагальнення фактів.

У висновках наголошено, що освітній процес формування культууро-створювальної позиції вихованців закладу позашкільної освіти потребує наукового забезпечення його проведення, ретельного відбору змісту, форм, методів та засобів виховного впливу.

Ключові слова: *вихованці закладу позашкільної освіти, заклад позашкільної освіти, культууро-створювальна позиція, освітній процес, позашкільна освіта.*

Valerii Machuskyi,

*PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

STATE OF FORMATION OF STUDENTS' CULTURAL-CREATIVE POSITION IN INSTITUTIONS OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION: ANALYSIS OF THE RESEARCH RESULTS

Abstract. *The article is devoted to one of the most important problem of modern psychological and pedagogical science – the formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education.*

The main purpose of the study is to determine the current state of formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education; to define the features of such a process; to analyze and generalize data obtained as a result of empirical research, which will be the basis for developing a methodology for working with children in order to form their culture -creative position.

It is established that the system of out-of-school education in Ukraine is at an important stage of development and transition to a better state. One of its weaknesses is to improve scientific and methodological support for institutions of out-of-school education. Accordingly, the content of out-of-school education, its regulation and justification should be improved, based on new scientific principles.

The essence of the concept of formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education has been clarified as an integrated quality of personality, the ability to productively interact between adults and peers in the process of creating products (intellectual or material), which are characterized by an objective or subjective novelty. Formation of students' cultural-creative position is a process of gaining productive experience based on development of the creative functions of the activities that children master in the process of obtaining out-of-school education.

The components of the concept of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education have been identified such as: motivational-target, cognitive, organizational-practical and reflexive, as well as evaluation criteria, indicators and levels of formation.

The following methods were used in the research: theoretical analysis of psychological and pedagogical literature, documents; study and generalization of the best pedagogical experience of formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education; pedagogical observation, conversations, questioning, testing, surveys were used in order to determine the levels of formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education; systematization and classification of data obtained; methods of mathematical statistics of the research results; comparative analysis, interpretation and summarization of facts.

The findings emphasize that the educational process of formation of students' cultural-creative position in institutions of out-of-school education requires scientific support for selection of content, forms, methods and means of educational influence.

Key words: *out-of-school education, institutions of out-of-school education, students of institutions of out-of-school education, educational process, cultural-creative position.*

Вступ. В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту позашкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства.

На теперішній час проблеми виховання учнів залишаються найважливішими для діяльності закладів позашкільної освіти. Великого значення набуває виховання учнів як

активних суб'єктів створювальної (утворюючої, продуктивної) діяльності шляхом формування створюючих (творчих) способів мислення і дій. Саме тому виникає необхідність пошуку ефективних технологій виховання особистості у динамічних умовах сьогодення, експериментального відпрацювання шляхів формування культуро-створювальної позиції у школярів. Освітній процес, який реалізується у сучасних закладах освіти, має єдину цільову спрямованість – забезпечити соціалізацію учнів для повноцінного виконання на творчій основі соціальних і професійних функцій після завершення навчання. Це співпадає із потребами учнів, їх батьків, суспільства та основними положеннями Законів України «Про освіту» (Закон, 2017), «Про позашкільну освіту» (Закон, 2000). Сучасних учнів можна вважати придатними до самостійного життя у тому випадку, якщо вони виховані як суб'єкти створювальної (творчої) діяльності.

На наш погляд, саме формування культуро-створювальної позиції може допомогти учням оволодіти культурою свого народу (культурою споживання, культурою спілкування, культурою знання, культурою праці), дозволяє розвивати їх особистість: інтелект, свідомість, мораль, етичні почуття. Для формування культуро-створювальної позиції у вихованців закладах позашкільної освіти необхідно створювати умови, які забезпечують ефективність організаційної роботи у вихованні культури поведінки: забезпеченні безперервності, цілісності, наступності в роботі щодо формування культури поведінки, цілеспрямованості розвитку готовності учня до сприйняття дій щодо виховання в ньому культури поведінки, відповідного психолого-педагогічного супроводу процесу виховання культури поведінки, урахування сутності характеристик виховання культури поведінки.

Для вирішення цієї проблеми в рамках Всеукраїнського експерименту (наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2014 р. № 923) в Чернігівській області нами проведено відповідне експериментальне дослідження.

Мета та завдання. Основна мета нашого дослідження полягає у визначенні сучасного стану сформованості культуро-створювальної позиції у вихованців закладів позашкільної освіти, визначення особливостей такого процесу, відповідне узагальнення отриманих даних.

Методи дослідження. Використано комплекс різних методів психолого-педагогічної діагностики:

- теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, документів (директивних документів про освіту, матеріалів психолого-педагогічних, соціологічних досліджень) дозволив визначити сутність проблеми й напрямів її розв'язання;
- вивчення й узагальнення кращого педагогічного досвіду допомогло обґрунтувати зміст і педагогічні засоби формування культуро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти;
- педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування застосовувалися для визначення рівнів сформованості культуро-створювальної позиції

вихованців закладів позашкільної освіти;

● систематизація та класифікація отриманого масиву інформації, методи математичної статистики обробки результатів дослідження, порівняльного аналізу, інтерпретації та узагальнення фактів; емпіричні методи дослідження (спостереження, бесіда, анкетування, тестування, метод експертних оцінок та ін.).

Нами визначено компоненти поняття культууро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти: мотиваційно-цільовий, когнітивний, організаційно-практичний та рефлексивний, а також критерії оцінки, показники та рівні.

У експериментальному дослідженні взяли участь 525 вихованців гуртків закладів позашкільної освіти Чернігівської області, з них 465 підлітків (89%); старших школярів – 60 (11%).

Результати дослідження. Переважна більшість учених визначають поняття «позиція» як ставлення людини до певних сторін дійсності, що проявляється у відповідній поведінці й вчинках; як складна інтегративна характеристика, що відбиває активно-виборне, ініціативно-відповідальне, перетворювальне ставлення особистості до себе, до діяльності, до світу й життя в цілому; бачення свого місця, своїх функцій, що проявляється в переконаннях особистості; знання, життєвий досвід, система поглядів і цінностей особистості (змістовний або внутрішній аспект) і вирішення певних завдань (процесуальний або поведінковий аспект); соціально значуща поведінка людини, що є результатом сформованості її світогляду, переконань, мотивів діяльності.

Елементи позиції виступають не лише регуляторами поведінки особистості, а й рушійною силою її соціального й психічного розвитку. Закріплюючись через реалізацію в суспільній практиці, позиція втілюється в такі риси характеру: комунікативні (як ставлення до інших), суб'єктно-діяльнісні (як ставлення до предметного світу) та рефлексивні (як відображення ставлення людини до самої себе). Останні завершують формування структури характеру людини, забезпечують його цілісність і саморегульованість, тим самим забезпечуючи й відносну автономність особистості в суспільстві. З огляду на це, виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною її установок і ціннісних орієнтацій, як формування в неї здатності до цілеспрямованого усвідомлювання власних соціальних установок і життєвих цінностей, а також як створення психологічних механізмів реалізації їх на практиці.

У даному дослідженні ми розглядаємо поняття *культуро-створювальна позиція* вихованців закладів позашкільної освіти як *інтегровану якість особистості, здатність до продуктивної взаємодії з дорослими та ровесниками у процесі створення продуктів (інтелектуальних або матеріальних), які характеризуються об'єктивною чи суб'єктивною новизною*. Формування культууро-створювальної позиції учнів – це процес набуття ними продуктивного досвіду на основі розвитку творчих функцій тих видів діяльності, якими вони

оволодівають у процесі здобуття позашкільної освіти.

У результаті теоретичного аналізу було визначено компоненти поняття культуростворювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти, а саме: мотиваційно-цільовий, когнітивний, організаційно-практичний та рефлексивний.

Критерієм для визначення сформованості мотиваційно-цільового компоненту є ціннісне ставлення вихованців до освітньої діяльності, сформованість навчальних та пізнавальних мотивів, прагнення до самостійного здобуття фахових знань, вміння організувати власний пізнавальний процес, здатність визначити стратегію навчальної діяльності (постановка цілей та завдань, вибір методів та засобів навчання, контроль за навчанням); прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей; ступінь активності і самостійності розумової діяльності, що дає змогу реалізувати індивідуальну програму саморозвитку і самоосвіти (показники: спрямованість на загальнолюдські цінності, цілепокладання).

Когнітивний компонент передбачає наявність у вихованців гуртків закладу позашкільної освіти певного рівня теоретичних знань щодо сутності, функцій, передумов успішної майбутньої діяльності, набуття конструктивних, евристичних та системних знань, умінь та навичок застосовувати професійно-значущі елементи освіти при фаховій самореалізації. Критерієм для визначення сформованості когнітивного компоненту є рівень оволодіння, засвоєння й оперування гуртківцями відповідною термінологією, знання сутності, змісту майбутньої діяльності. Показниками сформованості когнітивного компоненту за означеними критеріями слугує дієвість знань – наявність умінь їх застосування під час розв'язання практичних завдань (показники: рівень засвоєння понять і прояву знань, здатність до творчої діяльності щодо реалізації засвоєних знань і вмінь (отримання нових знань на базі минулих) та здатності оцінювати свою діяльність (під час навчання, самонавчання, під час виконання певних обов'язків), володіння технологіями, методами та формами певної діяльності, знання і розуміння основних понять і норм, необхідних для певного виду діяльності.).

Організаційно-практичний (діяльнісний) компонент являє собою систему дій щодо розв'язання завдань. Критерієм для визначення сформованості організаційно-практичного компоненту є наявність у вихованців закладу позашкільної освіти інтегрованої сукупності умінь, знань та навичок для ефективної роботи з інформацією з метою використання результатів цієї роботи для вирішення завдань; вміння розуміти та аналізувати отриману інформацію; успішно та результативно працювати з різними інформаційними джерелами (показники: активність, ініціативність, відповідальність).

Рефлексивний компонент проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку, особистісних досягнень, сформованість таких якостей та властивостей, як креативність, ініціативність, націленість на співпрацю, спільну

творчість, схильність до самоаналізу. Рефлексивний компонент є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісного смислу у спілкуванні з людьми, самоуправління, самопізнання, професійного зростання, самовдосконаленні майстерності, формуванні індивідуального стилю (показники: самооцінка; оцінка оточуючої дійсності).

Застосування розроблених критеріїв та показників у дослідно-експериментальній роботі стало передумовою для визначення трьох груп вихованців, кожна з яких відображає рівень сформованості культуро-створювальної позиції: високий, середній, низький.

Мотиви діяльності гуртківців з *високим рівнем* сформованості мають загальнолюдський ціннісний характер. Така дитина сама ставить перед собою ціль творчого характеру і досягає її, робить прогноз, хід і корекцію своєї діяльності, має сформовану потребу у подоланні перешкод, може контролювати бажання, ініціативна, відповідальна та активна у всіх сферах своєї діяльності. Самооцінка сформована з опорою на внутрішні ціннісно-значимі критерії. Сформовано цілісне уявлення про оточуючий світ і своє місце в ньому. Діяльність має стійкий та успішний характер, поєднується з уявленнями особистості, наявністю усвідомлюваної власної позиції.

Середній рівень сформованості культуро-створювальної позиції притаманний учням, мотиви діяльності яких мають особистісно-ціннісний характер; ієрархія цілей вибудовується відповідно внутрішнім та зовнішнім соціально значимим мотивам. Вони здатні до вольової діяльності, проте надають перевагу сторонній допомозі; прогнозують, діють та коригують за підтримки з боку іншої людини; відчувають невпевненість при стиканні з перешкодами; потребують допомоги і підтримки. Такі вихованці активні тільки в тому випадку, якщо їм цікаво і діяльність має значення для них. Відповідальність за свої думки, ставлення до чогось, вчинки і дії несуть ситуативний характер. Самооцінка адекватна; не завжди усвідомлюють зв'язок між своєю діяльністю і оточуючим світом. Існує розуміння необхідності розвитку й реалізації особистісних громадянських і професійних якостей; є прагнення до участі в життєдіяльності закладу, а участь у житті суспільства й держави має примусовий характер.

У гуртківців з *низьким рівнем* сформованості мотиви діяльності не співпадають з загальнолюдськими цінностями, цілепокладання здійснюються під впливом зовнішніх чинників. Вони не здатні до адекватної саморегуляції. Прогноз, хід, корекцію і результати перекладають на інших; відступають при стиканні із перешкодами; надають перевагу миттєвим бажанням та потребам; пасивні, вимагають зовнішнього спонукання до певної діяльності; малоініціативні, діють за інструкціями; не несуть відповідальності за свої думки, ставлення, вчинки та їх наслідки. Самооцінка завищена чи занижена, вона формується на основі чужої думки; не усвідомлюють зв'язок з оточуючою дійсністю, не прогнозують результатів своєї діяльності. Виражене небажання брати участь у житті закладу позашкільної освіти, суспільства й держави.

На основі виділених компонентів, критеріїв та показників сформованості культуро-створювальної позиції вихованців закладів позашкільної освіти була розроблена діагностична методика. Ця методика складена в результаті адаптації апробованих опитувальників на основі таких методик: Рокича (1973) – методика визначення рівня сформованості ціннісних орієнтацій; Поплужного (1978) – тест на визначення рівня сформованості громадянських якостей учнів 15-19 років.

Для визначення рівня сформованості мотиваційно-цільового компонента культуро-створювальної позиції вихованців було використано методику прямого ранжирування списків цінностей Рокича (1973) та анкетні опитування для визначення життєвих цінностей особистості.

Для визначення рівня сформованості когнітивного компонента культуро-створювальної позиції було проведено опитування гуртківців, а для виявлення основних життєвих позицій школярів було застосовано тест «Яка ваша життєва позиція?». Під життєвою позицією тут мається на увазі елемент життєвої стратегії людини, який свідомо або несвідомо визначає базову поведінку в міжособистісному спілкуванні людини. За основу взяті чотири типи життєвих позицій, запропоновані З. Берном: «Я гарний – ти гарний», «Я гарний – ти поганий». Опитувальник має дванадцять незакінчених тверджень. Для кожного твердження необхідно було обрати один із трьох запропонованих варіантів.

Визначення організаційно-практичного компоненту сформованості культуро-створювальної позиції вихованців базувалося на таких педагогічних методах: аналіз творчих робіт, проєктів, досліджень учнів; аналіз анкет та опитувальників; спостереження за гуртківцями під час їхньої участі у різноманітних проєктах; бесіди із учнями.

Щоб визначити рівень сформованості рефлексивного компоненту було використано методику діагностики рефлексивності (опитувальник А.Карпова, тест на рефлексію), призначений для визначення рівня розвитку рефлексії у особистості. Рефлексивність – це здатність людини виходити за межі власного «Я», усвідомлювати, вивчати, аналізувати щонебудь за допомогою порівняння образу свого «Я» з будь-якими подіями, особистостями. Рефлексивність, як протилежність імпульсивності, характеризує людей, які перш ніж діяти, внутрішньо проглядають всі гіпотези, відкидають ті з них, які здаються їм мало правдивими, приймають рішення обдуманно, зважено, враховуючи різні варіанти розв'язання завдань.

У результаті обробки отриманих експериментальних даних виявлено середній рівень сформованості культуро-створювальної позиції у вихованців комунального закладу позашкільної освіти «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» (73%); низький рівень – у 20,5%. Число дітей з високим рівнем сформованості незначне – 6,5%.

Оскільки в анкетуванні взяли участь діти різного віку, це дозволило порівняти рівень сформованості культуро-створювальної позиції у вихованців різного віку – підліткового та старшокласників. Спираючись на наукові дослідження можна висунути гіпотезу, що рівні

сформованості культуро-створювальної позиції у вихованців різного віку будуть підвищуватися відповідно до того, як дорослішають діти. Проте, як показало проведене дослідження суттєвого підвищення рівня сформованості культуро-створювальної позиції не спостерігалось. Кількість гуртківців з високим рівнем невелика – від 4% у підлітків до 10% у старшокласників.

У ході обробки результатів анкетування проведено порівняльний аналіз рівнів сформованості різних компонентів культуро-створювальної позиції вихованців гуртків закладів позашкільної освіти. Виявилось, що краще у дітей сформований рефлексивний компонент (високий рівень виявлений у 13% респондентів). Це свідчить про те, що вихованці усвідомлюють навколишню дійсність, розуміють закономірності буття і своє місце у світі; у них адекватна самооцінка і розвинена здатність до самоаналізу та рефлексії. Проте у 25% респондентів виявлений низький рівень сформованості організаційно-практичного компоненту культуро-створювальної позиції. Такі діти малоініціативні, несамотійні, не мають творчого підходу до роботи, часом інертні та пасивні.

Анкетування дозволило нам порівняти рівні сформованості змістових компонентів культуро-створювальної позиції вихованців різного віку. У дітей підліткового віку відмічається високий рівень розвитку рефлексивного компоненту (11% респондентів) і середній рівень розвитку мотиваційно-цільового компоненту (75% респондентів), що підтверджує готовність дітей до свідомої поведінки, врахуванню загальнолюдських цінностей при досяганні поставленої мети, спрямованості мотивів діяльності на гуманістичні орієнтири. Проте у дітей цього віку слабо розвинений організаційно-практичний компонент (низький рівень – у 36% респондентів), що свідчить про залежний, «об'єктний» характер цих дітей. Серед дітей старшого шкільного віку виявлено, що достатньо розвинені когнітивний (високий рівень – у 17% респондентів) та організаційно-практичний компоненти (середній рівень – у 75%).

Це говорить про те, що старші діти можуть самотійно прогнозувати, здійснювати певні дії, коригувати їх, більш активні та ініціативні, разом з тим демонструють низький рівень сформованості мотиваційно-цільового компоненту (у 25%). Це наводить на думку про мотивацію, методи і засоби, які слід використати, щоб досягнути мети і подолати перешкоди на цьому шляху. На жаль, діагностується уже сформований у старшому віці мотиваційний комплекс, який мало спрямований на гуманістичні цінності, загальнолюдські ідеали.

Обговорення. Проблема формування культуро-створювальної позиції у вихованців закладу позашкільної освіти недостатньо представлена в науковій літературі.

Проблеми засвоєння культурної спадщини, культури праці розроблено у наукових доробках Гамезо (1999), Домашенка (1999), Фельдштейна (2013); творчості – Моляко (2013), Рибалка (2006), Сисоєвої (2012); про значимість культурологічного підходу як основного у системі навчання і виховання – Виготського (1929), Коул (1994); особистісно орієнтоване

виховання – Беха (2014), Сухомлинської (1998) та інших.

Розглядаючи поняття «позиція», Каган (1989) характеризує його як певну точку зору, положення, твердження. У свою чергу Петровский (2007) визначає сутність цього поняття як засвоєння особистістю суспільних норм і правил поведінки, набутий досвід, практичне використання цього досвіду, що і підтвердило наше дослідження. Ми переконалися у вагомому впливі закладів позашкільної освіти на формування у вихованців закладів позашкільної освіти культуро-створювальної позиції.

Варто погодитись з твердженням дослідників, що формування культуро-створювальної позиції в учнів в межах закладу позашкільної освіти неможливе без розробки і впровадження освітнього процесу як певної системи, що включає такі структурні компоненти: цілі й завдання, зміст, методи і форми, механізми реалізації (Пустовіт, & Мачуський, 2007). Це підтверджує наше попереднє положення про важливість модернізації та осучаснення змісту, форм і методів інноваційної діяльності закладу позашкільної освіти, впровадження яких сприяє удосконаленню процесу навчання та виховання учнів.

Аналогічні результати представлені в дослідженнях Бойко, Корнієнко, Литовченко, Любич, Просіної, Пустовіта (Бойко, Корнієнко, Литовченко, Любич, Просіна, & Пустовіт 2017).

Висновки. Таким чином, загальні результати педагогічного експерименту, одержані у ході вивчення стану сформованості культуро-створювальної позиції вихованців закладу позашкільної освіти, дають змогу зробити такі висновки:

- результати дослідження підтверджують актуальність проблеми формування культуро-створювальної позиції у вихованців закладу позашкільної освіти і розвитку кожного компоненту вищезазначеної позиції (в першу чергу організаційно-практичного та мотиваційно-цільового). У зв'язку з чим виникає необхідність пошуку педагогічних умов, при яких формування культуро-створювальної позиції буде успішним;

- освітній процес формування культуро-створювальної позиції вихованців закладу позашкільної освіти потребує наукового забезпечення його проведення, ретельного відбору змісту, форм, методів та засобів виховного впливу;

- загальний рівень сформованості культуро-створювальної позиції вихованців закладу позашкільної освіти, задовільний, оскільки (73%) опитаних за розробленою нами методикою виявили середній рівень сформованості культуро-створювальної позиції, лише 6,5% – високий, а 20,5% – низький рівень, що пояснюється недосконалістю використовуваної системи і методів виховання, посиленням кризових явищ у суспільстві загалом і в культурі, зокрема, що негативно позначається на молодіжному середовищі.

Список використаних джерел

- Cole, M. (1994). The supra-individual envelope of development: Activity and practice; situation and context. In Goodnow, P. Miller., & F. Kessel (Eds.), *Cultural practices as contexts for development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Vygotsky, L. S. (1929). The problem of the cultural development of the child. *Journal of Genetic Psychology*, 36, 414-434.
- Бех, І. Д. (2012). *Особистість у просторі духовного розвитку*. Київ: Академвидав.
- Бойко, А. Е., Корнієнко, А. В., Литовченко, О. В., Любич, О. І., Мачуський, В. В., Просіна О. В., & Пустовіт, Г. П. (2017). *Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах*. Київ: ТОВ «Артмедіа принт».
- Гамезо, М. В., Домашенко, І. А. (1999). *Атлас по психологии [Текст]: информ.-метод. пособие к курсу «Психология человека»*. 3-е изд., доп. и испр. Москва: Пед. о-во России.
- Каган, М. С. (1989). *Мир общения: Проблема межсубъектных отношений*. Москва.
- Мачуський, В. В., Пустовіт, Г. П. (2007). Стратегічні напрями удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів. *Становлення особистості*. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 111-121.
- Моляко, В. О. (2013). Проблеми функціонування творчого сприймання в умовах надлишку інформації різної модальності та значимості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ: Видавництво «Фенікс». Т. XII. Психологія творчості. 16, 7-19.
- Про освіту*. Закон України № 2145-VIII § розд. II ст. 12. (2017).
- Про позашкільну освіту*. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 (2000).
- Поплужний, В. Л. (1978). *Емоційне виховання студентів*. Київ: Вища шк.
- Сисоєва, С. О. (2012). Освіта як відображення сутності суспільного розвитку. *Освітологія: витоки наукового напрямку. Монографія*. (Ред.). В. О. Огнев'юк. Київ: ВП «Едельвейс».
- Рибалка, В. В. (2006). *Теорії особистості у вітчизняній психології*. Київ: ПППО АПН України.
- Сухомлинська, О. В. (1998). Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України. *Шлях освіти*, 3-4.
- Фельдштейн, Д. И. (2013). *Мир Детства в современном мире (проблемы и задачи исследования)*. Москва – Воронеж: МПСУ: Модек.

References

- Cole, M. (1994). The supra-individual envelope of development: Activity and practice; situation and context. In Goodnow, P. Miller., & F. Kessel (Eds.), *Cultural practices as contexts for development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Vygotsky, L. S. (1929). The problem of the cultural development of the child. *Journal of Genetic Psychology*, 36, 414-434.
- Bekh, I. D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku* [Personality in the space of spiritual development]. Kyiv: Akademvydav.
- Machuskyi, V. V. (Ed.). (2017). *Tsinnisni oriientyry navchalno-vykhovnoho protsesu u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh* [Values of educational process in out-of-school educational institutions]. Kyiv: TOV «Artmedia print».
- Gamezo, M. V., & Domashenko, I. A. (1999). *Atlas po psikhologii* [Atlas of Psychology]. (3rd ed.). Moscow: Ped. o-vo Rossii
- Kagan, M. S. (1989). *Mir obshcheniia: Problema mezhsobektnykh otnoshenii* [The world of

communication: The problem of inter-subject relations]. Moscow.

Machuskyi, V. V., & Pustovit, H. P. (2007). Stratehichni napriamy udoskonalennia naukovo-metodychnoho zabezpechennia diialnosti pozashkilnykh navchalnykh zakladiv [Strategic directions of improvement of scientific and methodological support of activity of out-of-school educational institutions]. In *Stanovlennia osobystosti* (pp. 111-121). Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D.H.

Moliako, V. O. (2013). Problemy funktsionuvannia tvorchoho sprymannia v umovakh nadlyshku informatsii riznoi modalnosti ta znachymosti [Problems of functioning of creative perception in the conditions of extra-information of different modality and significance]. In *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy: Psykholohiia tvorchosti: Vol. XII. Issue 16* (pp. 7-19). Kyiv: Vydavnytstvo «Feniks».

Pro osvitu [About education]. № 2145-VIII § section II article 12. (2017).

Pro pozashkilnu osvitu [About out-of-school education]. № 2145-VIII від 05.09.2017. (2000).

Popluzhnyi, V. L. (1978). *Emotsiine vykhovannia studentiv* [Emotional education of students]. Kyiv: Vyshcha shkola.

Sysoieva, S. O. (2012). Osvita yak vidobrazhennia sutnosti suspilnoho [Education as a reflection of the essence of social development]. In V.O. Ohneviuk (Ed.), *Osvitolohiia: vytoky naukovooho napriamu*. Kyiv: VP «Edelveis»,

Rybalka, V. V. (2006). *Teorii osobystosti u vitchyzniani psykholohii* [Theories of personality in native psychology]. Kyiv: IPPPO APN Ukrainy.

Sukhomlynska, O. V. (1998). Pro stan teorii i praktyky vykhovannia v osvitnomu prostori Ukrainy [On the state of theory and practice of education in the educational space of Ukraine]. *Shliakh Osvity*, 3-4.

Feldshtein, D. I. (2013). *Mir detstva v sovremennom mire (problemy i zadachi issledovaniia)* [The world of childhood in the modern world (Problems and tasks of research)]. Moscow, Voronezh: MPSU: Modek.